

lását. Az „újítások diffúziója“, mely szerint a modern fejlődés a fejlett országokból a gyengén fejlett országok felé történő mozgás analógiájára a városi központokból a falu felé sugárzik ki, a múlt századi ún. „unilineáris“, egyvonalú fejlődési iskolák öröksége. Cernea mindezzel a hagyományos paraszti kultúra nem-homogén jellegét, a modernizálódás pluralitását állítja szembe. A hagyományos normák nem rutinszerűen hatnak a paraszti magatartásra, ezért a modernizálódással szemben alternatív magatartásra nyílik lehetőség.

A falu, a mezőgazdaság perspektívájából nézve válik nyilvánvalóvá, hogy nincs „egyetlen modernség“. Ezért „rossz“ modellje a falu átalakulásának a kizárólag az újítások diffúziós elterjedését figyelembe vevő elméleti modell. M. Cernea a falu társadalmi-gazdasági szerkezetében bekövetkező változásokat tekintve a modernizálódás lényegi kritériumainak.

M. Cernea konklúziójával cseng össze Eisenstadtnak néhány olyan új kategóriája, melynek marxista eredetét nem nehéz felismerni. A modernizáció mechanizmusának leírására Eisenstadt kölcsönveszi Edward Shilstól a „centrális és perifériális“ társadalmi szférák fogalmát. Centrális szféra a központi politikai hatalom és a vele kapcsolatos jogi és szociális intézmények gyűréje, valamint egy ország társadalmának központi szimbólumrendszere (központi ideológiája), az uralkodó értékek és normák. Perifériálisak lehetnek népességszoptortok, ha nem vesznek részt a központi politikai folyamatban, vagy egyes intézmények, melyeknek nincs a központi szféra szempontjából jelentőségük. A modernizálódás ebben az összefüggésben azt jelenti, hogy a perifériának minél szélesebb rétegei kerülnek be a centrális politikai szférába. Más szóval az egész társadalom egyre inkább „átpolitizálódik“. A korábban érdektelen csoportok és intézmények bekerülése a centrális szférába megnöveli az érdekellentétek valószínűségét. S itt dől el Eisenstadt szerint a modernizálódás kérdése. Ha ez a társadalom képes felszívni, „abszorbeálni“ a konfliktusokat, ha a vezetők megnyerik a tömegek bizalmát, ha a centrális szférába vonják be a népesség legszélesebb rétegeit, akkor biztosítottak a modernizálódás előfeltételei.

Ebben az értelemben elemzi M. Cernea is a szocialista falu átrétegződésének sajátos problémáit, s keresi azokat a jelenségeket, melyekben a hagyományok a fejlődést ösztönzik.

A. J.

ŐSZINTÉN A NŐK TÁRSADALMI HELYZETÉRŐL (Era socialistă, 1973. 18.)

Divatos ma a nők társadalmi helyzetéről írni, beszélni; az ilyen jellegű szociológiai felmérések azonban még vártnak magukra. Gheorghe Vasilichi írása jelzi a megoldásra váró kérdéseket, miközben megkísérli a hazai sajtóban sokszor előforduló fogalmak tisztázását is.

A nő nem kéri, hogy egyenlő legyen a férfival: a nő jogokat és kötelezettségeket akar a családban és társadalomban egyaránt — képességeinek, természetadta lehetőségeinek arányában. Az egyenlő jogok és kötelezettségek nem jelentik a *munka*, a *feladatok* egyenlő arányban való elosztását. Biológiai, fizikai, pszichikai, szakmai felkészültségének figyelmen kívül hagyása épp az egyenlőség tagadását jelentené. Hiszen, amikor a nők a férfikkal egyenlő jogokért harcoltak, nem az otthoni munkájukat (háztartás, gyermek-

nevelés) akarták megtevézni azzal, hogy részt követelnek a gazdasági, társadalmi életben is. Szocialista társadalmunkban a méltányos és nem a matematikailag egyenlő elosztás elvét kell megvalósítani.

Illúzió volna azt hinni, hogy a nő—férfi-egyenlőség törvénybe iktatása az egyenlőség minden téren való megvalósulását is jelenti. Bármennyire nem akarjuk, a nő még jó ideig az unalmas, idegölő „soha nem látszó“ házimunkák rabja marad. Csak miután a társadalom szakosított intézmények útján átveszi a nők „hagyományos“ feladatainak elvégzését, akkor beszélhetünk a teljes egyenjogúság megvalósulásáról. Ami eddig történt ezen a téren, csak kezdet, állapítja meg a cikkíró. Lényeges tudati átalakulásokra van szükség. Meg kell szüntetni egyfelől a nőknek a férfival szembeni, évszázadok alatt berögződött „alacsonyabbrendűség“ érzetét, másfelől küzdeni kell a férfiaknak a nőkkel szembeni „felsőbbrendűség“ tudata ellen. A férfiak jelentős

része még ma is kételkedik a nők szellemi képességében, munkabírásában vagy vezetői rátermettségében.

Népgazdaságunk rohamos fejlődése szükségessé teszi a női munkaerő fokozottabb alkalmazását. Ezt tükrözi az RKP KB-nak júniusi plenárisán hozott Határozata is. Ebben az ötéves tervben 1 200 000 új munkahely vár betöltésre. 1972-ben az alkalmazottak 33%-a volt nő, ám ugyanakkor a munkaképes, de alkalmazásban nem levők 76%-a (ide sorolva a diákokat és egyetemistákat is) a „szebbik” nemhez tartozott.

A nőknek a termelőmunkában való elhelyezkedése, minden intézkedés ellenére, igen lassan valósul meg. Sokszor jogosan éri kritika a különböző minisztériumok, intézmények, vállalatok vezetőségét, amiért visszautasítják a szakmai iskolák és liceumok leány végzettségének alkalmazását. Az intézményeket lehet kötelezni a női munkaerő nagyobb arányú foglalkoztatására, de ez még korántsem oldja meg a helyzetet. Alacsony a bölcsődék, óvodák száma; munkaszervezési nehézségek adódnak, amikor az állapotos asszonyokat megfelelő munkára kell beosztani, anélkül hogy fizetésük csökkenne; fizetési szabadság jár a szülő anyának, és igazoltan hiányzik, ha beteg gyermekét gondozza otthon. De ezzel szemben termelési terv is van, amit a vállalatnak teljesítenie kell! A jelenlegi ötéves tervben csupán központi alapról a napközi otthonokban 72 000 új hely létesítését irányozták elő, 50 000-et az óvodákban. De amíg mindez nem valósul meg, érthető az intézmények idegenkedése a női munkaerő alkalmazásával szemben.

És szükség van gyorsan, jól és olcsón dolgozó mosodákra, kész- és félkész ételket árusító egységekre, vállalatokra, amelyek elvégzik a házimunka zömét, nehezt. Szükség van internátusokra, félinternátusokra, iskolai kantinek, olcsó és könnyen kezelhető háztartási gépekre és nem utolsósorban egyre több lakásra. Íme, a feltételek, amelyek a nők felszabadulását jelentik.

HEURISZTIKUS VAGY PROGRAMOZÓ GONDOLKODÁS? (Revista de psihologie, 1973. 3.)

Ezt az alternatívát a gondolkodás természetére vonatkoztatva ma már aligha veszi komolyan valaki, hiszen nagyjából mindenki egyetért abban, hogy itt nem egymást kölcsönösen kizáró irányzatokról, hanem a gondolkodásnak két,

egymást kiegészítő dimenziójáról van szó. A dilemma ez: a két stratégia közül melyik teszi hatékonyabbá a gondolkodást. A fokozott elméleti rokonzenet, a kreativitás, képzelőerő, felfedezés fogalmaival társított heurisztikus gondolkodás iránt azzal magyarázhatjuk, hogy egyre inkább veszélyben forog a gondolkodó ember intellektuális egyénisége. De ezen túlmenően: a mai rohanó társadalmakban az egyén minduntalan olyan problémahelyzetekbe sodródik, amelyekben a gyors, ötletes és gazdaságos megoldást a probléma intuitív átlátása biztosíthatja, nem pedig a lépésről lépésre haladó analitikus módszer, az összes logikai szakaszokat kényelmesen végigjáró programozás. Mégis a „komputer-galaxis” köztudata a gondolkodás algoritmizált modelljét részesíti előnyben. Ma már közhely, hogy az iskolának gondolkodásra kell nevelnie. A kérdés az, hogyan gondolkodjunk? A pedagógusok nagy része a programozásra esküszik. Bízunk abban, hogy ez lehetővé teszi a tervszerűsített „értelme-képzés” széles körű alkalmazását, és a tanulás ily módon ellenőrizhető folyamattá válik. A rendszeres stratégia a problémamegoldást az összes lehetséges helyzetek kimerítő feltárására alapozza. Ez a „leltározó” eljárás pontos, megbízható, de gyakran nem gazdaságos, vagy egyenesen hátrányos, mivel bonyolult problémák esetén az alternatívák száma óriási. Ilyenkor a lehetséges megoldások heurisztikus megválogatására van szükség.

A problémamegoldásban vagy tanulásban alkalmazott algoritmizálás a probléma pontos operacionális körülírását és az egymást követő lépések meghatározott sorrendjét jelenti.

A szerző, Ion Mánzat, álláspontja szerint az algoritmusnak *dinamikusnak* kell lennie: eléggé rugalmasnak ahhoz, hogy minél változatosabb feltételekhez alkalmazkodjék. Egyszóval rendelkezék a heurisztikus gondolkodás legfőbb sajátosságaival (szelektivitás, kiterjeszhetőség, hajlékonyság), hogy ne csak a partikuláris tények és értékek férjenek bele, hanem a gondolkodás számára sokkal lényegesebb általános viszonyok és funkcionális összefüggések.

A szerző a „tisztá” heurisztikus gondolkodás iskolamodelljét is visszautasítja. Kimutatja, hogy a kétféle gondolkodási stratégia valamelyikének abszolútizálása az előnyöket hátránnyá változtatja, míg együttes alkalmazásuk esetén előnyök komplementárisak. Az algoritmusok alkalmazása csökkenti a „ki-